

NIKOLA BATUŠIĆ

JEZIČNA ANALIZA KAZALIŠTA

Đurda Škavić: *Hrvatsko kazališno nazivlje*

Biblioteka Mansioni, Hrvatski centar ITI-UNESCO, Zagreb, 1999.

Profesorica hrvatskoga jezika na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti i kazališna lektorica Đurda Škavić napisala je jedinstvenu jezikoslovnu i teatrološku knjigu. S različitih je, naime, aspekata analizirala genezu i razvitak hrvatskoga kazališnog nazivlja, specifičnoga segmenta nacionalnoga teatarskog života.

Naša se kazališna terminologija, opravdano tvrdi autorica, razvijala usporedo s nastankom i razvitkom dramske književnosti (kasnije i operne umjetnosti), a osobiti poticaj dobiva sve snažnijim jačanjem scenske prakse koja je, u najvećem broju primjera, i bitan generator nastanka kazališnoga nazivlja. Iz knjige je razvidno kako Đurda Škavić s mnogo uporišta u primarnim izvorima (rukopisi dramskih djela, svakovrsna kazališna arhivalija, napose cedulje i programske knjižice) opravdano drži sredinu 19. st., dakle trenutke nacionalne kazališne profesionalizacije, pravim početkom razvitka našega kazališnog nazivlja. Tada, naime, bez obzira na još uvijek uočljive strane utjecaje (njemački na sjeveru, a talijanski na jugu), dolazi do bitnoga zaokreta. Napušta se neoaristotelovski terminološki sustav jasno raspoznatljiv još od Držićevih vremena (*at, šena*), nestaje i njegove kajkavske varijante u Brezovačkoga i naših kaptolskih "anonima" (*dogod, spelmanje*), a počinje tvorba novih riječi, termina potaknutih profesionalnom scenskom praksom. Da su oni vrlo često nastali pod njemačkim ili talijanskim kulturološkim, ali naročito i kazališnopraktičnim utjecajem, autorica ni u jednom trenutku ne osporava.

Zanimljivo je kako Đurda Škavić dolazi do sociolingvističkoga zaključka da u hrvatskome kazališnom nazivlju moramo razlikovati *kazališni jezik* i *kazališni žargon*. U *kazališnom jeziku*, širem i otvorenijem sustavu, nalazimo terminologiju opće poznatu svakom obrazovanijem govorniku, dok *kazališni žargon* pripada usko stručnim skupinama i nastaje gotovo u pravilu kao izdanak scenske prakse, a naročito njezina "uvodnoga" dijela - pokusa.

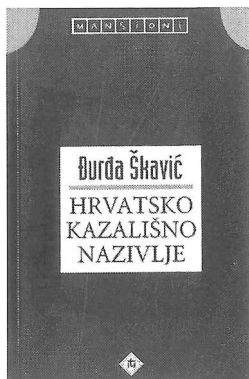
Autorica je u svoja istraživanja uključila "sve nazive koje rabe pripadnici kazališnih prikazivačkih djelatnosti". To su osobite riječi koje se ne javljaju u običnome jeziku, zatim riječi koje postoje u običnome jeziku, ali ih u kazališnome rabimo u drugome značenju, a ako ih rabimo u njihovu osnovnom značenju, tada je ono strogo određeno, dogovoreno značenje, koje ne izaziva drugih asocijacija.

Popis, opis i genezu hrvatskoga kazališnog nazivlja prati autorica od srednjega vijeka do naše suvremenosti, a razvrstava ga prema urbanističko-arhitektonskim značajkama mjesta kazališnoga čina (zgrada, pozornica, gledalište), popisuje s obzirom na njegove sudionike iz umjetničkoga segmenta (glumac, redatelj, scenograf, itd.), potom one iz tehničkih struka i administrativno-upravnih struktura. Prema potvrđenim načelima teatrologije, iz ovakova kuta promatranja nije smjela biti zaobidena publika, koja ovdje zadobiva značajno mjesto.

Hrvatsko se kazališno nazivlje i njegovo postanje promatra i raščlanjuje, nadalje, iz perspektive dramske genologije, unu-trašnje strukture i ustrojstva kazališnoga čina, a posebno mjesto dobilo je, s punim pravom, i glazbeno te baletno kazalište.

U jezičnoj analizi suvremenoga hrvatskog kazališnoga nazivlja Đurđa Škavić prati potom njegov tvorbeni proces (izvedenice, složenice, višečlani nazivi), a prosuđuje s različitih aspekata i kazališne nazive stranoga podrijetla (grčki, latinski, talijanski, francuski, njemački, engleski), što na najbolji mogući način objašnjava genezu velikoga dijela nacionalne teatarske terminologije.

Knjiga nastala na temelju autoričnih istraživanja i njezina gotovo svakodnevnoga sudjelovanja u procesu nastanka kazališne predstave, ali knjiga nastala i na iskustvenim temeljima kazališne pedagogije, jedinstvena je kako u hrvatskoj lingvistici tako i u nacionalnoj teatrologiji. Ne samo stoga što je prva koja sustavno istražuje genezu hrvatskoga kazališnoga nazivlja, već posebice stoga što Đurđa Škavić i nije imala pravih i velikih uzora, ne samo u nas.

Stoga je morala stvoriti vlastiti sustav istraživanja, potom metodologiju klasifikacije materijala i napokon uskladiti modele svoje interpretacije sa suvremenim lingvističkim normama.

Bez obzira na ove objektivne poteškoće, Đurđa Škavić svoju je zadaću obavila nadasve uspješno. Usustavila je jedno, do sada ne samo fluidno, već i posve zapostavljeno područje i lingvistike i teatrologije. Njezina pregledna, teatrološki neupitna klasifikacija hrvatskoga kazališnoga nazivlja, omogućila joj je, potom, zanimljive lingvističke analize, što je - sve zajedno - stvorilo vrlo korisno i široko uporabljivo djelo.

DENIS PERIČIĆ

GLUMAC KOJEMU JE BITI PISCEM

Božidar Smiljanić:

Šašavi rječnik čudnih riječi: Sve što ste htjeli znati o hrvatskoj sceni a niste se usudili pitati i Biti, ili ne biti glumac: Zapisi o nezahvalnoj profesiji

Biblioteka Posebna izdanja, Tonimir, Varaždinske Toplice, 1998.

Praktički istodobno, agilni i svestrani nakladnik "Tonimir" iz Varaždinskih Toplica, predvođen vlasnikom i urednikom Stjepanom Juranićem, objavio je čak dvije knjige poznatoga hrvatskog glumca i pisca Božidara Smiljanića. Kažem "i pisca", jer iako ga poznajemo prvenstveno kao upečatljivoga kazališnoga glumca i odličnog tumača tzv. karakternih uloga negativaca u televizijskim serijama i filmskim koprodukcijama, Smiljanić je još 1995. godine, također pri "Tonimiru" objavio svoj zanimljivi romaneskni prvijenac *Svi hrvatski kolovozi*. Kao recenzent-promotor tog romana u Gavelli, mogu posvjedočiti da je to zapravo bio posljednji Smiljanićev (kreativni) javni istup u nekom hrvatskom kazalištu; ujedno, roman koji smo tada predstavili bio je i prva javna naznaka Smiljanićevog krležijanskog rezonerstva i potpunog ogorčenja nad domaćom društvenom, političkom i napose kazališnom scenom, koje će definitivno eskalirati upravo u ove posljednje dvije knjige.